

Erin Brockovich Filmi Örneğinde Endüstriyel Üretimin Çevresel Çıktılarına İlişkin Etik Değerler

Ezgi Tokdil¹

Özet

Araştırmada, çevre aktivisti ve insan hakları savunucusu olan Erin Brokovich'in Kaliforniya eyaletinin Hinkley bölgesinde yaşayanların suya karışan zehirli krom maddesi nedeniyle yaşadığı sağlık sorunlarından yola çıkarak sorumlu gaz ve elektrik şirketinin ihmalinin ve sorunu örtbas etme çabasının hem çevresel hem insan sağlığı üzerindeki yıkıcı etkilerini ortaya çıkarmasını anlatan yönetmenliğini Steven Soderbergh'in üstlendiği 2000 yapımı Erin Brockovich isimli film analiz edilerek gerek insan sağlığının gerek çevre sağlığının politik bir değer olarak kabul edilmesinin arkasındaki etik dışı süreç incelenmektedir. Bu bağlamda öncelikle çevresel kirlilik ve insan sağlığı üzerindeki etkileri değerlendirilerek insan ve diğer ekosistemlerin sürekliliği için temel gereksinimlerden biri olan suyun içinde yaşanan yüzyıldaki durumu iklim değişikliğinin getirisi olan olumsuz koşullar çerçevesinde analiz edilmekte, ardından suyun mevcut kapitalist ekonomik sistem açısından kirlenme biçimleri (sanayi atıkları, petrol sızıntısı, doğal gaz çıkarımı ve kimyasallar gibi) ve kirlenen suyun türü (yeraltı suyu, yüzey suyu, okyanus suyu) incelenerek kurumsal şirketlerin çevre kirliliği açısından etik dışı davranışları örneklendirilmektedir. Son olarak Erin Brokovich filminin konusunu oluşturan, toksik seviyelerine sürekli maruz kalındığı takdirde insan sağlığı üzerinde ciddi etkileri olan krom-6 ve Pasifik Gaz ve Elektrik Şirketi (PG&E)'nin başta kanser olmak üzere pek çok yıkıcı sağlık sorununu beraberinde getiren heksavalen krom atığını yeraltı suyuna karıştırmasına karşın uzun yıllar bunu gizleyerek yürüttüğü etik dışı şirket politikası araştırmaya dahil ederek endüstriyel üretimin çevresel çıktılarına ilişkin etik değerler analiz edilmektedir.

1 Doç. Dr., Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Güzel Sanatlar Eğitimi Bölümü, ezgi.tokdil@gmail.com, ORCID: 0000-0003-2701-0842

Giriş

Çevresel kirlilik özellikle sanayi toplumlarında ve kapitalist üretim-tüketim ilişkilerinde insan faaliyetlerinin doğaya verdiği en büyük zararlardan biridir. Günümüzde küresel sıcaklıkların olağan yükseliş grafiğinin çoktan aşıldığı, küresel çevre felaketlerinin sıklığının ve şiddetinin arttığı, ekosistem kayıplarındaki artışın giderek hızlandığı, iklim değişikliğinin iklim krizine yerini bıraktığı bir yüzyılda çevresel kirliliğin de iklimsel değişim kadar canlılar üzerinde yıkıcı etkilere neden olduğu artık kabul edilmiş bir gerçektir. Bu yıkıcı etkiler çoğunlukla -iklim değişikliğinin antropojenik olduğunun artık bilimsel araştırmalarla kabul edilmesi gibi- insan faaliyetlerinden kaynaklanmakta, -plastik maddeler ve diğer kimyasal çamurla karakterize olan Kuzey Pasifik Okyanusu'nda bulunan büyük Pasifik çöp girdabı (yedinci kıta olarak da tanımlanmaktadır) gibi- endüstriyel ve kimyasal üretimin çıktıları da atık bertaraf tesislerinin yetersizliği ve bazı kimyasalların sonsuza dek kimyasal sınıfta yer alması, doğada çözünememesi ve gerek doğada gerek temas edildiğinde/maruz kalındığında insan vücudunda birikmesi nedeniyle insan üretimi yıkımı ifade etmektedir. Yine bu yıkıcı etkilerin büyük çoğunluğunun bu kimyasal maddelerin yeraltı sularına karışmasından geldiği bilinmektedir ve şehir şebeke sularına ve bölgesel kuyulara karışan bu maddeler insan sağlığı üzerinde ciddi bir tehdit oluşturmaktadır. Öte yandan endüstriyel üretimin söz konusu yıkıcılığı aynı zamanda -geçmiş pek çok örnekte de görüldüğü gibi- ilgili endüstriler ve şirketlerin ihlalleri ve etik ilkeler doğrultusunda hareket etmeyen şirket içi politikaları nedeniyle gerçekleşmekte, sızıntılar fark edilse dahi cezai yaptırımlardan kaçınmak ya da sızıntı kaynağının onarılması için gerekli olan maddi sorumluluğu üstlenmek yerine sorun örtbas edilerek maliyet bu üretim tesislerinin yakınında yaşayan kişi ve topluluklara kesilmekte, bunun sonucunda pek çok ciddi hastalık başta olmak üzere, ölümler ve sakatlanmalar yaşanmaktadır. Etik ilkelere uygun olmayan ahlak dışı davranışlar, kimi örneklerde etkileri uzun yıllar devam eden büyük kayıpları beraberinde getirmekte, bunun yanı sıra bu davranışlar kimi durumda -Erin Brokovich filminin konusunu oluşturan olayda olduğu gibi- doğrudan ilgili üretim tesisinin yönetim anlayışından kaynaklanırken, kimi durumda -Flint su krizinde olduğu gibi- doğrudan politika-yapıcıların kararlarıyla ilişkili olarak ortaya çıkmaktadır.

Çevre krizinin, insanın doğa üzerindeki baskısının ve geleceğe ilişkin doğa tasarımlarının sinema tarihinde de önemli kültürel yansımaları olduğu görülmüştür. 2000 yapımı Erin Brokovich filmi de bu örnekler arasında yer almaktadır. Bu bağlamda gerçekleştirilen çalışma, filmin konu aldığı gerçeğin ve yıkım ideolojisinin teorik çerçevesini etik ilkeler ve ahlaki değerler çerçevesinden analiz ederken, kurgusal yapının ötesinde hikayenin

psikolojik ve sosyolojik açılımlarına da çevre aktivizmi üzerinden yer vermekte, aynı zamanda arka planda yürütülen politik kararlar, ekonomik ilişkiler, hukuki gerekçeler, sağlık problemleri ve çevresel-sosyal adalet gibi kavram ve tanımlamaların nedenlerine ilişkin açıklamalar getirmektedir. Bu anlamda Brokovich filminin başarısının, sinematografik temsil üzerinden tüm bu unsurları ele alması bakımından çevre duyarlılığının ve etik farkındalığın toplumun geri kalanı tarafından anlaşılmasını sağlaması olduğu tanımlanabilir.

Çevresel Kirlilik ve Kültürel Yansımaları

Endüstriyel üretimin çevresel çıktılarına dair insanlık tarihi boyunca kaydedilen pek çok olay vardır. Bu olaylardan bazıları şirketlerin doğrudan ihmallerinden kaynaklanırken, bazıları kapitalist toplumların üretim-tüketim dengelerinin neden olduğu, herhangi bir kurum ya da kişinin cezai yaptırıma maruz kalmadığı üretim süreçlerinden kaynaklanmıştır. Bu felaketlerin büyük bir kısmı insan sağlığı üzerinde de ciddi riskler doğururken, bir kısmı yalnız çevresel olumsuzluklarla sonuçlanmıştır.

Örneğin 1989 yılında ABD'nin Alaska bölgesinde -2010 yılında gerçekleşen BP Deepwater Horizon felaketinde olduğu gibi- “insan eliyle gerçekleşen en büyük çevre felaketlerinden biri” olarak ifade edilen Exxon Valdez isimli bir petrol tankeri “ihmal ve tedbirsizlik sonucu karaya oturunca birkaç gün içerisinde neredeyse 10,8 milyon galon petrol okyanusa akmış”, zehirli atık çok geniş bir bölgeye dağılmış, bölgedeki ekosistemlerde büyük kayıplara yol açarak yaklaşık 11.000 insanı bölgeyi terk etmeye zorlamış, tamamen temizlenmesi hiçbir zaman mümkün olmamıştır (Subaşı, 2021). 1984 yılında Hindistan'da yer alan Union Carbide isimli zirai ilaç fabrikasında çıkan bir kaza 45 ton zehirli atığın çevreye yayılmasına neden olmuş, felaketin ardından yalnızca birkaç saat içerisinde binlerce insan yaşamını yitirmiştir. 1976 yılında İtalya'nın Seveso kasabasında yer alan bir kimya şirketinde yaşanan patlamanın ise çevreye dioksin bulutu yayılmasına neden olduğu, patlamanın ardından ilk etkinin hayvan ölümleri ile gözlemlendiği, devam eden birkaç hafta içerisinde kasabanın tamamen boşaltıldığı bilinmektedir. Fabrikaların ve endüstri atıklarının insan sağlığı üzerindeki etkilerine örnek gösterilebilecek olan bir diğer olay 1932-1968 yılları arasında faaliyetini sürdüren Chisso Corporation'a ait bir kimya fabrikasının endüstriyel atık suyundaki metilciva salınımının, Minamata Körfezi ve Shiranui Denizi'ndeki kabuklu deniz hayvanlarında ve balıklarda biyolojik olarak birikmesi ve büyümesidir. Bu deniz canlılarının yenilmesi bölge sakinlerinde cıva zehirlenmesine yol açmış ve devam eden 36 yıl boyunca bölgede ölümlerin yanı sıra ciddi nörolojik bozukluklar, görme ve

işitme kayıpları ile felç ve koma gibi rahatsızlıklar gözlemlenmiştir (Hamdy & Noyes, 1975). Elbette 1986 yılında gerçekleşen -tarihin en büyük nükleer sızıntısı olarak kabul edilen- milyonlarca kilometreye radyoaktif madde yayılımı ile sonuçlanan Çernobil ve 1999 yılındaki Japonya'nın en büyük nükleer santral kazası Tokaimura gibi felaketler de gerek insan yaşamı gerek çevre üzerinde büyük tahribata neden olan olaylardır. Yine kapsamı ve boyutları ile çevre üzerindeki etkileri açısından -Çernobil felaketinden bile korkunç bir kaza olarak tarihe geçerek- bir hukuk davasını da beraberinde getiren 1984 yılında yaşanan Bhopal felaketinde, ABD kökenli Union Carbide firmasının Hindistan'ın Bhopal şehrinde kurduğu bir böcek ilacı fabrikasında 40 ton metil izosiyanat sızıntısının on binlerce kişinin ölümüne ve yüz binlerce kişinin ise zehirlenmesine yol açtığı bilinmektedir. Yaşanan felaketin ardından -2017 yılında DuPont firması ile birleşerek çok uluslu bir şirket haline gelen- Dow Chemical Company tarafından satın alınan Union Carbide firmasının bugün hala üretimine devam ettiği görülmektedir. Görece yakın zamanda gerçekleşen bir diğer çevre felaketi ise 2010 yılında Macaristan'ın Ajka şehrinde yer alan alüminyum üretim tesisinde kimyasal atık biriktirilen göletin duvarlarının bir kısmının yıkılması, ağır metaller içeren bir milyon ton balçığın çevre köyleri çamura bulması ve zehirli atık içeren suların -yakıcı niteliği nedeniyle- pek çok ölüme ve yüzlerce yaralanmaya neden olmasıdır (Demirkan, 2010).

Öte yandan araştırma kapsamında bu felaketlerin bir kısmının sinematografik anlatının da konusu olduğu görülür. Erin Brokovich filmi gibi bu anlatıların bir kısmı yaşanmış gerçek hikayelere dayanırken bir kısmı kurgusal yaratımlardır. Yönetmenliğini Todd Haynes'in üstlendiği 2019 yapımı *Dark Waters [Karanlık Sular]* isimli eser -Erin Brokovich'le benzer bir konuya dikkat çekerek- endüstriyel atıkların çevre ve insan sağlığı üzerindeki etkilerine odaklanır ve Brokovich davasında da adı geçen DuPont fabrikasının kimyasal atıklarının bölgedeki arazilerde yaşanan hayvan ölümlerden sorumlu olduğunun anlaşılması ve şirketin bunu örtbas etmesi üzerine yaşanan hukuk savaşını anlatır. Yönetmenliğini Benedikt Erlingsson'un üstlendiği 2018 yapımı *Woman at War [Savaşta Kadın]* İzlanda'nın doğal güzelliklerini tehdit eden endüstriye karşı savaşan bir çevre aktivistinin hikayesini konu alırken, 1983 tarihli Mike Nichols'ın yönetmenliğini yaptığı *Silkwood* -Erin Brokovich filmi gibi- yetersiz önlemler nedeniyle çalışanların radyoaktif maddelere maruz kalmasının arkasındaki ihmalleri araştırırken öldürülen Kerr-McGee plütonyum işleme fabrikasında çalışan bir işçi olan Karen Silkwood'un gerçek hikayesine odaklanır. Yönetmenliğini David McIlvride ve Roger Williams'ın üstlendiği 2017 yapımı *RiverBlue [Mavi Nehir]* isimli ödüllü belgesel-film, Kanadalı çevreci Mark Angelo'nun üç yıllık nehir

yolculuğunu belgeleyerek zehirli kimyasallarla kirletilmiş nehir ve denizlerin görüntüleri arasında “küresel moda endüstrisinin su kaynaklarına verdiği geri dönüşü olmayan zararı” izleyiciye aktarmış, benzer bir konuyu ele alan 2015 yapımı *The True Cost [Gerçek Bedel]* ise endüstrinin çevre üzerindeki kirletici rolünü, üretim-tüketim süreçlerindeki etik sorunları ve çalışma koşullarını gündeme getirmiştir. Yine 2006 yapımı *An Inconvenient Truth [Uygunsuz Gerçek]* Al Gore’un yazdığı, Davis Guggenheim’in yönetmenliğini üstlendiği yalnız çevre kirliliği değil, küresel ısınma ve ekosistemler üzerindeki etkisinin de konu alındığı dokümansal bir filmdir. Çevre kirliliği konulu filmler elbette bu örneklerle sınırlı değildir, ancak bu filmlerin ortak noktası küresel birer kriz haline gelen çevre sorunlarının ihmale dayalı olsun ya da olmasın kültürel perspektiften de sorgulandığının kanıtı olmalarıdır.

Yine Rachel Carson’ın *Silent Spring [Sessiz Bahar]* isimli kitabı gibi örnekler özellikle ABD’de çevre politikaları adına önemli kazanımlar elde etmiş edebi eserlerdir. “İnsanın doğaya karşı tutumu bugün kritik öneme sahiptir çünkü artık doğayı değiştirmek ve yok etmek için kadersel bir güç elde ettik. Ancak insan doğanın bir parçasıdır ve doğaya karşı savaşı nihayetinde kendisine karşı bir savaştır” sözlerini dile getiren Rachel Carson’ın 1962 yılında yayınlandığında dünya çapında yankı uyandıran ve “İkinci Dünya Savaşı sırasında askerler tarafından gelişigüzel kullanılan bir tür pestisitinin neden olduğu çevresel zararı belgeleyerek kimya endüstrisini dezenformasyon yaymakla ve kamu görevlilerini endüstrinin pazarlama iddialarını sorgusuz sualsiz kabul etmekle” suçladığı *Silent Spring [Sessiz Bahar]* isimli kitabı, ABD pestisit politikasının yeniden düzenlenmesini ve -bir tür böcek ilacı olan- DDT’nin tarım uygulamalarında kullanımının yasaklanmasını beraberinde getirmiştir (Glausiusz, 2007: 34).

Su Kirliliğinin Nedenleri ve İnsan Sağlığı Üzerindeki Etkileri

Su kirliliği, “kullanımları üzerinde olumsuz bir etki yaratacak şekilde” yeraltı ve yer üstü su kütlelerinin (yüzey suyu) kirlenmesidir (Von Sperling, 2007). Çoğunlukla insan faaliyetlerinden kaynaklanan kirlilik, su ekosistemlerinin bozulmasından insan sağlığı üzerindeki etkilere kadar çok çeşitli sorunlara neden olabilirken kirlilik kaynaklarının en önemlileri “endüstriyel faaliyetler, kanalizasyon deşarjları, tarımsal faaliyetler ve yağmur suyu” şeklinde sınıflandırılabilir (Eckenfelder, 2000). Endüstriyel atık kanalları (*Love Canal* örneğinde olduğu gibi), petrol sızıntıları (*BP Deepwater Horizon* örneğinde olduğu gibi) ya da kentsel atık su giderleri gibi su kirliliği kaynakları “nokta kaynak” olarak tanımlanırken, -toprağın su emme kapasitesini yitirmesi sonucu yüzeyde biriken sularla ilişkili olarak-tarımsal akış ve ayrıca tarımsal faaliyetlerden (*Silent Spring* örneğinde olduğu

gibi DDT benzeri pestisit kullanımı ve bunun aşırı yağışlar ve bitki kökleri ile toprak altına geçerek yeraltı sularına sızması vb.) kaynaklanan kirlilik gibi etkenler “nokta olmayan kaynak” olarak kabul edilir (Schaffner, Bader & Scheidegger, 2009). Brokovich’in de tanımladığı gibi (2024); “günümüzde, sudaki bilinen en büyük kirleticilerden bazıları krom-6 (bir antikorozyon madde), PFOA (teflon tavalarda yapmak için kullanılır) ve PFOS (Scotchgard’ın temel bir bileşeni) gibi perfloroalkil ve polifluroalkil maddelerdir”. Bunlara, bozulmaya dirençli organik bileşenler olmaları nedeniyle “sonsuz dek kimyasallar” da denmektedir². Ayrıca TCE (kuru temizleme ve soğutmada kullanılır), kurşun, çatlatma kimyasalları, kloraminler (bir su dezenfektanı) ve daha fazlası” bu suyu içen ya da maruz kalanlar tarafından ciddi sonuçlar doğurmakta, çevre üzerindeki toksik etkilerinin yanı sıra insan sağlığını da tehdit etmektedir (Brokovich, 2024).

Dünya Hak İhlalleri İzleme Merkezi’nin 2016 tarihli çevre raporunda suyun “yeryüzünün en sıra dışı maddesi, yaşamın özü ve aynı zamanda bir ilaç” olmasına karşın “insan eliyle istismarı en yüksek maddelerden biri olduğu” ve büyük bir hızla kullanılamaz hale geldiği açıklanmıştır. Söz konusu rapora göre; “dünya nüfusunun yaklaşık yüzde 11’i günümüzde temiz içme suyundan mahrumdur, geri kalanı ise hijyen ve kalite açısından sıkıntılı sayılabilecek suları içme suyu olarak kullanmaktadır. Temiz su havzalarında bile; GDO’lu üretim yapan firmaların, Roundop gibi ürünlerinin atığı olan Glifosat gibi etkin maddelerinin kalıntıları bulunmuştur” (UHİM, 2017). Bununla birlikte su kirliliği açısından araştırma kapsamında yer altı suyunun kirlenme nedenlerine bakıldığında; tarımda aşırı gübrelemeden sızdıran kanalizasyonlara, çöp sahası sızıntılarından ilerleyen başlıklarda görüldüğü üzere kimyasal atık bertaraf alanlarına, hidrolik kırma (çatlatma) olarak bilinen *fracking* yönteminden su artırma tesislerinin atıklarına kadar çok farklı şekilde kirlenmenin gerçekleşebildiği görülür (Adelana, 2014). Bu kirlilik türlerinin hemen hepsi kontrol altında ve yasal çerçeve uyarınca gerçekleşiyor olsa dahi kimi zaman Erin Brockovich’in gündeme getirdiği davada olduğu gibi sızıntıların görmezden gelindiği, *Flint Water Crisis [Flint Su Krizi]*³ örneğinde olduğu gibi kirliliğin önemsenmediği ya da *fracking* gibi -yeryüzündeki petrol rezervleri tükendiğinde insanoğlunun doğa sömürüsünün yeni bir formu olarak tanımlanabilecek olan- yöntemlerde

2 *Persistent Organic Pollutants (POPs) [Kalıcı/Dirençli Organik Kirleticiler]* olarak da adlandırılan söz konusu organik bileşenlerin çevre ve insan sağlığı üzerindeki etkileri 2001 yılında Kalıcı Organik Kirleticilere İlişkin Stockholm Sözleşmesi’nde görüşülmüş, ortadan kaldırılması ve üretimlerinin kısıtlanması adına önemli kararlar alınmıştır.

3 2014 yılında Michigan’da gerçekleşen söz konusu olay, “Flint şehrinin içme suyunun kurşun ve Legionella bakterisiyle kirlenmesinin ardından yaşanan bir halk sağlığı krizidir” (Kkenedy, 2016).

kullanılan kimyasal içerikli suyun yeterli atık su arıtma tesisi olmadığı için toprağa dökülmesi ve dahası basınçlı suyun yeraltındaki çatlaklardan doğrudan yeraltı suyuna karışması gibi açıkça göz ardı edilen durumlar da söz konusu olabilmektedir. Yeraltı sularına sızan ve içme suyuna karışan söz konusu kimyasal içerikli su (sitrik asit, sodyum eritorbat, tiyoglikolik asit, poliakrilamid, petrol distilatı gibi zehirli maddeler içeren), insan sağlığı üzerinde büyük bir tehdit olmasının yanı sıra Batı Virginia'daki ormanlık arazilere püskürtülen sıvıyı analiz eden bir araştırmamanın “bölgedeki ağaçların yarısından fazlasının iki yıl içinde öldüğünü ortaya koyması” çevre üzerindeki olumsuz etkilerini de açıkça göstermektedir (Denchak, 2019).

Kirliliğin çevre üzerindeki uzun ve kısa vadeli etkilerinin yanı sıra kirli suyun insan sağlığı üzerindeki etkilerinin de tartışılması önemlidir. Pek çok araştırma bakteri ve virüs gibi patojenik kaynaklı kirli suyun ölümcül riskler barındırdığını kanıtlamıştır. The Lancet'te yayınlanan bir araştırma, 2015 yılında kirlilik kaynaklı 9 milyon ölümün 1,8 milyonunun su kirliliğine dayalı olduğunu ortaya koymuştur. Ancak kanalizasyon atık tesislerinden sızan suların yanı sıra belirtildiği gibi endüstriyel ve kimyasal atıkların suya karışması ölümlerin yanında birçok ciddi hastalığı da beraberinde getirmektedir. 2014 yılında gerçekleşen *Flint Su Krizi* örneğinde olduğu gibi her yıl tüm dünyada binlerce insanın Legionella bakterisine maruz kalması sonucu “soğutma kuleleri ve borulu su gibi su kaynaklarından bulaşan ciddi bir zatürre türü” olan lejyoner hastalığına yakalandığı bilinmektedir. Yine her yıl milyonlarca insanın kıyı sularına maruz kalımının “cilt döküntüleri, göz iltihabı, solunum yolu enfeksiyonları ve hepatit gibi sağlık sorunlarına” neden olduğu görülür (Denchak, 2023). Acar ve Acar'ın da vurguladığı gibi (2022: 2); “biyolojik olarak parçalanamaması, kanserojenliği, toksisitesi ve çevresel stabilitesi gibi özellikler nedeniyle, gıda zinciri ve çevre kontaminasyonu durumunda önemli bir tehdit unsuru olan” ağır metaller de aynı şekilde yüksek miktarlarda maruz kalınma sonucunda “akut zehirlenme, kardiyovasküler ve nörolojik hastalıklar ve kanser gibi kronik hastalıkları” beraberinde getirmektedir ve özellikle ihmal ve ihlaller sonucunda pek çok kimyasal ve endüstriyel atığın su kaynaklarına sızması nedeniyle bölgesel ve dönemsel olarak yaşanan geçmişte ciddi halk sağlığı krizleri maalesef günümüzde hala yaşanmaya devam etmektedir (Ahmadi vd., 2020; Lim vd., 2019).

Kirliliğin elbette sosyal adalet boyutu da üzerinde durulması gereken diğer bir konudur; su kirliliği kaynaklı ölümler ve hastalıklar her ne kadar gelişmiş ülkelerde de insan sağlığını tehdit eden başlıca unsur olsa da az gelişmiş ülkelerde orantısız olarak bu riskin daha yüksek olduğu görülür. Bu aynı zamanda bölgesel farklılıklarla da ilişkilidir; sanayi bölgelerinde yaşayan

topluluklar kimyasal gazlara daha yoğun olarak maruz kaldıklarından ve/ya atık depolama alanlarına daha yakın olduklarından daha yüksek oranda risk altındadırlar ve buna paralel -Solvay ve PG&E tesisleri örneğinde olduğu gibi- hastalığa yakalanma olasılıkları daha yüksektir. Fuller ve eş yazarlar tarafından 2022 yılında yapılan *Pollution and Health [Kirlilik ve Sağlık]* başlıklı çalışma “kirlilikle ilişkili ölümlerin yüzde 92’si ve kirliliğin ekonomik kayıplarının en büyük yükünün” düşük ve orta gelirli ülkelerde meydana geldiğini kanıtlamıştır (Fuller, Landrigan, Balakrishnan vd., 2022). Al Gore’un da tanımladığı gibi çevresel yıkım ve sosyal adaletsizlik arasındaki ilişki her geçen gün artmaktadır; “zehirli atıkların yoksul insanların yaşadıkları bölgelere boşaltılması, yerli halklara karşı girişilen kıyım ve yağmur ormanlarıyla birlikte yerli toplumların kültürlerinin de silinip gitmesi, kentlerin varoşlarında havadaki kurşun ve diğer zehirli madde miktarlarının diğer kesimlerden orantısız bir biçimde yüksek oluşu, kaynakların tüketilmesinden çıkar elde eden kişilerin devlet görevlilerine rüşvet vermesi” gibi pek çok sorun yıkım ve adalet arasındaki uçurumun her geçen gün açılmakta olduğunun örneklerinden sadece birkaçıdır (2008: 305). Brokovich filminde de çevresel adalet temelinde sosyal adalet mücadelesi ana odak noktasını oluşturmaktadır. Eryılmaz’ın da aktardığı gibi; söz konusu filmde “adalet söylemi” fabrikanın yakınındaki bölgede yaşayan ve şirket atıklarına maruz kalan dezavantajlı (gelir seviyesi düşük) aileler ile başlar, ardından sızıntının insan sağlığı üzerindeki etkilerinin farkında olan sakinlerin şirket ile yasal mücadeleye girmek için bir hukuk firmasına ihtiyaç duyması ile devam eder ve dahası Brokovich’in çalıştığı hukuk bürosunun “maliyet ve nitelikli personel ihtiyacı nedeniyle” başka bir hukuk şirketi ile ortak olması da sosyal adaletsizliğin göstergeleri arasında yer alır (Eryılmaz, 2017: 140).

Kurumsal Şirketler ve Çevre Kirliliği Açısından Etik Dışı Davranışları

Kurumsal şirketlerin çevre kirliliği açısından etik dışı davranışları incelendiğinde; ölçeği ve kirlilik türü bakımından “yerel ekosistem üzerinde devam eden yıkıma” yol açan ve “tarihteki petrol sızıntılarının en büyüğü ve ABD’nin başına gelen en kötü çevre felaketi” olarak adlandırılan 2010 yılında Meksika Körfezi’nde yaşanan *BP Deepwater Horizon* petrol sızıntısı, endüstriyel kirliliğe gösterilebilecek en açık kanıtlardan biridir. Yaşanan sızıntı sırasında denize dökülen beş milyon varil; on bir kişinin ölümüne, binlerce deniz canlısının ve yüzlerce kilometre kıyı şeridinin yok olmasına neden olmuş, rüzgarların deniz yüzeyinden dalgalarla taşıdığı sızıntı devam eden yıllarda dahi petrol kalıntılarının farklı sahillere ulaşmasına ve bu

sahillerdeki canlı ekosistemler üzerinde önemli kayıpların ya da yapısal değişimlerin yaşanmasına yol açmıştır. Brown'un aktarımıyla; "(...) denize sızan yağlı temizleme çabalarında iki adet tahliye kuyusu açılmış, düzinelerce askeri tekne ve uçak, binlerce kiralık ve gönüllü gemi seferber edilmiş, yedi buçuk milyon litre toksik kimyasal dağıtıcı kullanılmış ve dört yüzden fazla kontrollü yangın gerçekleştirilmiştir" (2014: 28; Tokdil, 2022: 52). Sızıntının ardından Meksika Körfezi ve ABD'nin kıyı şeridindeki bazı takımadalardaki canlı ekosistemleri üzerinde bazı tuhaf biçimsel ve yapısal değişiklikler gözlemlenmiş, doku bozukluğu gösteren balıklar, gözsüz karidesler ve yunus yavruları bu canlı türlerinin başında gelmiştir (Brown, 2014). Sızıntının ABD'nin Louisiana eyaleti açıklarındaki -ülkenin en eski doğal yaşam alanlarından biri olan- Chandeleur takımadalarına ulaşmasıyla, Breton Doğal Hayatı Koruma Bölgesi'nin parçası olan bölgedeki pelikanlar ve bazı kuş türlerinin petrole bulandığına ilişkin kanıtlayıcı görüntüler ortaya çıkarken, sızıntıyı takip eden aylarda petrol döküntüsüne maruz kalan Louisiana'daki Barataria Körfezi'nde yaşayan yaklaşık bin şişe burunlu (*Tursiops truncatus*) yunusun petrol toksinlerinden öldüğü kayıtlara geçmiştir. Aynı zamanda Meksika Körfezi'nin nesli tükenme tehlikesi altında olan beş deniz kaplumbağası türüne de ev sahipliği yaptığı, petrole maruz kalan dört yüz bine yakın kaplumbağanın neredeyse yarısının en kritik tehlike altındaki tür olduğu, etkilenen kuş sayısının ise bir milyona yakın olduğu bilinmektedir (Meiners, 2020).

Meksika Körfezi'nde yaşanan olay, okyanus suyu kirlenmesinin tarihteki en güçlü örneklerinden biriyken, endüstriyel üretimin ekonomik çıkar politikaları gibi ideolojik amaçlar doğrultusunda yeraltı suyunun kirletilmesi örneğine ise -Erin Brockovich filminde de benzer bir konunun gündeme getirildiği- 1863 yılında kurulan ve Belçika merkezli çok uluslu bir kimya şirketi ve "dünyanın en büyük kimyasal ve plastik üreticilerinden biri" olan Solvay SA'a karşı krom-6 kalıntılarının yeraltı sularına sızmasıyla ABD ve İtalya'da su kirliliğine neden olduğu iddiasıyla açılan hukuk davası kanıt olarak gösterilebilir. İtalya'nın kuzeyinde yer alan Spinetta Marengo kasabasında yer alan "kayıtlara göre yaklaşık 120 yıllık geçmişinde sentetik boyalar, pestisit DDT dahil pek çok toksik ürün üreten ve florlu bileşikler kullanan" eski bir kimya fabrikası, üretim sürecinde kullandığı zararlı kimyasalları sahaya gömmüş ve bu kimyasalların uzun yıllar boyunca yeraltı suyuna sızmasına neden olmuştur. 2001 yılında fabrikanın yeni sahibi olan kimya şirketi Solvay, alanı temizleme ve sızıntıları önleme sözü vererek operasyonun denetleme ve ilerleme durumu hakkında yetkililere rapor vermeyi kabul etmiş, ancak şirket çalışanları ile yöneticiler temizlik ve onarım yerine "kirliliği ve potansiyel zararını küçümseyen" raporlar sunarak

mevcut işleyişi sürdürmeye devam etmiştir (Alecci, 2021). 2005 yılında bağımsız bir analist fabrikanın deposundaki bir süpürgelekten sızan sarı tozu keşfetmiş ancak 2008 yılında çevre mühendislerinin “tesise yakın kuyularda yasal sınırın 40 katından fazla hekzavalent krom bulmalarına kadar” halk sağlığı acil durumu ilan edilmemiştir. Alecci’nin de vurguladığı gibi (2021); “son yirmi yılda, düzinelerce Solvay çalışmanı ve Solvay tesislerinin yakınında yaşayan insanın, su ve toprak kirliliği, tarım arazilerinin kaybı ve asbestten kaynaklanan bir kanser türü olan mezotelyoma da dahil olmak üzere bir dizi hastalık nedeniyle şirkete dava açtığı” bilinmektedir. Bölgesel çevre koruma ajansının 2016 yılında yaptığı bir araştırma; “fabrika işçilerinin akciğer kanseri ve diğer hastalıklardan ölme riskinin daha yüksek olduğunu ve bunun nedeninin, bugün hala kullanılan bazı çözücüler de dahil olmak üzere toksik kimyasallara maruz kalma olabileceğini” keşfetmiştir. 2019 yılında yapılan bir araştırma ise söz konusu tesisin üç kilometre yakınında yaşayan insanların “lösemi, Parkinson hastalığı, mide veya böbrek kanseri geliştirme olasılığının genel nüfusa göre yüzde 30 daha fazla olduğunu” ve bölgedeki çocukların nörolojik hastalıklara yakalanma olasılığının daha yüksek olduğunu ortaya koymuştur. 2013 yılında bölgede yaşayan pek çok sakinin yanı sıra sivil toplum örgütü, yerel yönetimler ve İtalyan Çevre Bakanlığı’nın da olduğu bir grup tarafından şirkete yönelik açılan ceza davası 2015 yılında sonlanmış, şirketin iki yöneticisi ile birlikte Spinetta Marengo tesisinin müdürü “çevresel hasara yol açmaktan” suçlanmış ve bölge sakinleri ile diğer sivil taraflara tazminat ödemeye mahkum edilmiştir. Ancak çevreci grup *Delaware Riverkeeper Network* araştırmacılarının 2013 yılında şirketin New Jersey eyaletine bağlı Paulsboro’da yer alan tesisinin yeraltı sularına ve özel kuyulara toksik perfloroalkil ve polifluroalkil maddeler (PFAS)⁴ ve diğer zehirli kimyasallar sızdığını belgeleyen kayıtlara ulaşmasının ardından 2014 yılında bölgede yaşayan üç aile tarafından açılan davada şirketin davacılar tazminat ödemeyi kabul ettiği, herhangi bir itirazda bulunmadığı görülür ki bu bir anlamda suçu kabul ettiğinin ve sorunu görmezden geldiğinin açık bir kanıtıdır. 2021 yılında Solvay’ın söz konusu tesisinden yüzlerce kilometre uzaklıktaki su kaynaklarında zehirli kimyasallara rastlanması sonucunda 2021 yılında başlatılan polis araması sonucunda el konulan belgelerde İtalya’daki örneğinden çok da farklı olmayan sonuçlarla karşılaşıldığı ve bugün söz konusu davanın halen devam ettiği bilinmektedir⁵

4 PFAS’ın 4 binden fazla bileşikten oluşan bir kimyasal grubu olduğu, çevrede parçalanmadığı ve insan tarafından düzenli olarak maruz kalındığında vücutta biriktiği, temasının ise kısa ve uzun vadede kanser başta olmak üzere, doğurganlık sorunlarından karaciğer hasarına, böbrek yetmezliğinden ciddi nörolojik sorunlara kadar pek çok sağlık problemine neden olduğu bilinmektedir.

5 Çevre suçları birimi tarafından 2008 yılında şirketin farklı tesislerinde yapılan aramalar üretim

(Alecci, 2021). Öte yandan fabrikanın ihmali ve soruna ilişkin sessiz kalması şeklinde gelişen etik dışı davranışının neden olduğu yeraltı suyu kirliliği ve bu suya maruz kalan bölgede yaşayanların ağırlıklı olarak kanser gibi ciddi sağlık sorunlarına yakalanmasının yanı sıra tesisin eski çalışanları ve bölgenin eski sakinlerinin sunduğu kanıtlar endüstriyel üretimin çevresel çıktılarına ilişkin de önemli veriler ortaya koymaktadır. Bu raporlar “1990’larda tesisin eski operasyonlarının neden olduğu asit yağmurlarının bitki örtüsünü yok edişini” ve “bölgedeki bir bayide yer alan arabaların gövdelerini nasıl aşındırdığını” göstermekte, havaya salınan kimyasal gazların insan yaşamı üzerinde olduğu kadar diğer canlı ekosistemler (bitki ve hayvanlar) üzerinde de kalıcı etkisinin boyutlarını kanıtlamaktadır.

Bununla birlikte görüldüğü üzere insan ve çevre sağlığı üzerinde ciddi bir tehdit oluşturan iki örnek olayda da söz konusu şirketlerin ve ilgili endüstrilerin doğrudan ekonomik faaliyetlerinden kaynaklanan zarar söz konusudur ancak Solvay SA örneğinde şirketin aynı zamanda söz konusu kirlenmeye dair raporları ve bilimsel kanıtları kasıtlı olarak gizlediği, kirlenmenin ölçeğinin görmezden gelindiği, temizleme ve önleme sözlerinin tutulmadığı ve gerek bölgede yaşayanları gerekse kendi çalışanlarını bilinçli olarak risk altında bıraktığı görülür. Bu anlamda elbette çevresel kirlilik açısından her iki örneğin de (gerek BP gerekse Solvay SA) eşit derecede suçlu olduğunu tanımlamak mümkündür ancak etik değerler açısından devam eden süreçteki şirket politikaları incelendiğinde ikinci örneğin insan hakları açısından çok daha büyük bir suç işlediği açıktır⁶.

Benzer biçimde *Love Canal [Aşk Kanalı]* isimli olay -Rachel Carson’ın 1996 yılındaki *Silent Spring [Sessiz Bahar]*’ı gibi- çevresel toksisite politikaları üzerinde önemli bir kazanıma neden olsa da aynı zamanda çevre ve insan sağlığı üzerinde çok ciddi sonuçlara yol açmış, yaşanan felaket “federal acil durum olarak belirlenen ilk insan kaynaklı felaket olması nedeniyle” David Axelrod’un da tanımladığı gibi “gelecek nesiller için kaygı duygusunu harekete geçirmedeki başarısızlığın ulusal sembolü” haline gelmiştir (Verhovek, 1988;

faaliyetlerinin çevresel sonuçlarına dair gizlenmiş kayıtlara ulaşmış, şirket çalışanlarının çevre müfettişlerine sundukları toprak incelemeleri ve laboratuvar analiz raporlarından “tehlikeli kimyasallarla ilgili bulguları” belirli aralıklarla sildikleri, sunulan raporlarda toprakta bulunan arsenik ve diğer kimyasallara dair verileri resmi kayıtların dışında bıraktıkları tespit edilmiştir (Alecci, 2021).

6 Elbette her iki şirketin çevreye verdiği zarar arasında kıyaslama yapmak mümkün değildir; BP’nin bir petrol şirketi olarak çevre üzerindeki etkisi, ekosistem kayıplarındaki rolü, küresel ısınma ve iklim değişikliğindeki katkısı yadsınamaz bir gerçektir. Ancak yukarıda yapılan değerlendirme söz konusu şirketleri yalnız örneklemeye alınan olaylar dahilinde ilişkilendirmektedir ve davranış kalıplarındaki etik değerler bakımından karşılaştırdığında Solvay’in insan sağlığını tehdit eden kimyasalları yeraltı suyuna sızdırarak ve bunu görmezden gelerek BP’nin petrol sızıntısından çok daha büyük bir kirlenmeye neden olduğu açıktır.

Banks, 2003). Söz konusu olay, ABD’de Niagara Şelaleleri yakınında yer alan bir mahalle olan Love Canal’a Hooker Chemical Company tarafından onlarca yıl boyunca (1940-50 yılları arasında) dökülen tonlarca zehirli kimyasalla -Solvay örneğinde olduğu gibi- yeraltı sularının kirlenmesine, kimyasalların 1970’lerde bölgedeki evlerin bahçelerinde yüzeye çıkması sonucunda binlerce kişinin ölmesine ve yüzlencesinin de ciddi sağlık sorunları yaşamasına neden olan çevre felaketidir. Solvay ve PG&E örneğinde olduğu gibi yüzlerce kişi evlerini terk etmek zorunda kalmış, yaşanan olay medya ilgisi nedeniyle hükümet politikalarında yeni düzenlemelerin getirilmesini kaçınılmaz hale getirmiştir. Söz konusu kanalın 1894 yılında Erie ve Ontario göllerini bağlayan bir proje olarak başladığı, ancak 1,6 kilometre kazıldıktan sonra terk edildiği, belediye çöplüğü olarak kullanıldığı ve 1940’larda Hooker Chemical Company tarafından “kimyasal yan ürünü boşaltmak için” satın alındığı bilinmektedir. 1953 yılında kanal kamulaştırma nedeniyle satılarak -bölgenin toksik atık bertaraf sahası olduğu bilinmesine karşın- yerel okul bölgesine dönüştürülmüş ve bu tarihten itibaren başta kanser vakaları olmak üzere tekrarlayan sağlık şikayetleri nedeniyle giderek büyüyen bir halk sağlığı krizi yaşanmıştır. Colten ve Skinner’ın da tanımladığı gibi söz konusu olay -diğer kimyasal atık bölgelerinde yaşananın aksine- “tam tersi yerine atıklara taşıdığı” bir olay olarak tarihe geçmiştir (1996: 153).

Ancak *Love Canal* felaketinde Solvay şirketinin yukarıda tanımlanan etik dışı davranışının aksine Hooker Company’nin uygulamada doğrudan etik dışı bir rolünün olmadığı görülür (elbette kimyasalın toprağa gömülmesi her koşulda yeraltı sularına sızma riskini beraberinde getirir). Şirket arazinin kullanım hakkına sahip olduğu on yıl boyunca yasal mevzuata uygun hareket etmiş, kimyasal atıklar 6-7 metre derinliğe gömülerek kapatılmış ve sızıntının önlenmesi için kalın bir kil tabakası ile kaplanmış, zaman içerisinde kanal üzerinde bitki örtüsü yerleşmiş ve atık alanının üzerinde büyümüştür (Levine, 1982). Ancak şirketin etik ihlali, mülkün okul bölgesi inşası için satın alınmak istenmesi üzerine 1952 yılında hukuk ekibiyle görüşmesinin ardından başkan yardımcısı Bjarne Klaussen’in “satışın gömülü kimyasallar için gelecekteki yükümlülüklerden onları kurtarabileceğini” belirten bir mektubu şirket başkanı RL Murray’a göndermesiyle ve Murray’ın “kimyasalların yeraltında depolanmasından kaynaklanan gelecekteki taleplerden veya hasarlardan şirketin sorumlu tutulmaması şartıyla” satın alım işlemini onaylamasıyla başlamış; bölgenin kimyasal atık depolama alanı olduğunun bilinmesine karşın bu atık bertaraf alanına bir okul inşası için söz konusu arazi 1 dolara okul bölgesine satılmıştır (Colten & Skinner, 1996: 158; Glaberson, 1990). Elbette Hooker Company’nin “sitenin kontrolünü bırakmayı sorumluluktan kaçmanın bir yolu” olarak görerek atık alanını okul

yönetimine devretmesi başlı başına ahlaki değerlere aykırı bir davranıştır ancak satın alım sürecinden sonra yaşanan olaylar da suçun kapsamını genişletmiştir. Söz konusu satın alım, “tehlikeli atıklar için daha önce var olan güvenlik ve bakım hizmetini” sona erdirmiş ve sorumluluğu bu konuda uzman olmayan kişilerin eline teslim etmiştir ki devam eden süreçte okul yönetiminin bölge arazisini geliştirme çalışmaları “sıkışmış kimyasalların dışarı sızmasına” ve yağmurlarla serbest kalan kimyasalın⁷ yayılmasına neden olmuş, bu durum sonraki on yıl boyunca halk sağlığı acil durumu ile şehir planlama skandalına yol açacak bir çevre felaketini beraberinde getirmiştir. Öte yandan söz konusu felaketin boyutları biliniyor olsa da bölgede 1978’lere kadar acil durum ilan edilmemesi, “kamu sağlığı için bir saatli bomba” olarak tanımlanan bölgenin tahliyesinin gerçekleşmemesi ve kirliliğin boyutlarının kamuoyuna duyurulmaması da elbette başka bir etik dışı davranış örneği olarak kabul edilebilir⁸.

2000 Yapımı Erin Brockovich Filminin Etik İlkeler Açısından İncelenmesi

“Düşünceli, kararlı bir grup insanın dünyayı değiştirebileceğinden asla şüphe etmeyin”

Erin Brockovich (2024)

Ekofeminist ve eko-eleştirel bir yapımla olarak tanımlanabilecek olan Erin Brockovich filminin konusunu oluşturan çevre felaketi ise ABD merkezli bir şirket olan *Pasific Gas and Electric Company (PG&E) [Pasifik Gaz ve Elektrik Şirketi]*’nin 1952 ve 1966 yılları arasında -doğal gaz iletim boru hatları için etkili ve ucuz bir pas önleyici olan ve günümüzde kanserojen olduğu artık kabul edilen- yaklaşık 1.400 milyon litre krom-6 (altı değerlikli krom) ile kirlenmiş atık suyunu Mojave Çölü’nde yer alan Hinkley, Kaliforniya kasabasının etrafındaki kaplanmamış göletlere boşaltması, söz konusu kirlenmeyi biliyor olsa dahi şirketin -Solvay örneğinde olduğu gibi- yerel su kurulunu 1987’ye kadar bilgilendirmemesi ve dolayısıyla gerek çevre gerek insan sağlığına ilişkin kirliliğe dair müdahalenin gecikmesine yol açması/ müdahaleyi engellemesidir (Banks, 2003; Heath, 2013). Bölgede yaşayanların yaygın ve benzer sağlık sorunlarına yakalanmasına ve içme suyu olarak kullandıkları bazı kuyu sularında yeşil ve sarı kalıntılara rastlanmasına karşın, PG&E’nin söz konusu toksik madde ile kirlenmiş olan atık suyunu

7 1970’lerden itibaren Love Canal’dan alınan toprak ve tortu örneklerinin incelenmesi sonucunda laboratuvar analizleri yer altından yüzeye sızan 200’den fazla zehirli kimyasal bileşiğin varlığını ortaya çıkarmıştır.

8 1976 yılında Niagara Şelalesi hakkında yayınlanan bir raporda Love Canal “sosyal refah açısından dördüncü en iyi bölge” olarak ifade edilmiştir (Newman, 2016).

yeraltı sularına sızdırdığı ve bölge sakinleri üzerinde geri dönüşü olmayan ciddi hastalıklara neden olduğu ancak 1993 yılında çevre aktivisti ve hukuk sekreteri Erin Brokovich'in "kirlenmenin sağlık üzerindeki etkileri ile ilgili" bir soruşturmayla dahil olması ile ortaya çıkmıştır. Söz konusu kirliliğe ilişkin hukuk mücadelesini ancak 1996 yılında kazanan Brockovich, bölgede yaşayanların imzaladığı dilekçelerle açılan toplu davayı kazanmış ve şirketin 600'den fazla davacı için 333 milyon dolar tazminat ödemeye mecbur bırakıldığı söz konusu dava Amerikan hukuk tarihinde "doğrudan karar davası sonucu en yüksek miktarın ödendiği dava" olarak tarihe geçmiştir. Davanın ardından 2001 yılında *California Environmental Protection Agency (CalEPA)* [*Kaliforniya Çevre Koruma Ajansı*]'nın talebi üzerine "yutulduğunda krom-6'nın toksisitesini araştırmak için" Kromat Toksikite İnceleme Komitesi kurulmuş, 2008 yılında söz konusu komite kemirgenler üzerinde yaptığı araştırmalarda sudaki kromun kanserojen olduğuna dair açık kanıtlar sunmuş (fare ve sıçanlarda kanserli tümörler tespit edilmiş), 2011 yılında "kromun yutulduğunda kanserojen olduğuna dair" CalEPA kendi bulgusunu yayınlamış (bu bulgunun daha sıkı içme suyu standartları belirlemenin zeminini hazırladığı bilinmektedir), 2014 yılında Kaliforniya "yutulan krom-6'nın kanserle bağlantılı olduğunu" kabul eden ilk eyalet olmuştur⁹ (Mazzer, 2014; Heath, 2013).

Solvay örneğinde olduğu gibi PG&E'nin şirket içi politikalarında çevreye verilen zarar ve bunun insan sağlığı üzerindeki etkileri biliniyor olsa da heksavalent krom (krom-6) atığı düzenli olarak yerleşim yerlerinin yakınındaki gölete bırakılmaya devam edilmiş ve yeraltı suyuna sızan toksik maddenin şirket tarafından bilindiğine dair pek çok kanıtla rağmen¹⁰ Brokovich tarafından başlatılan soruşturmanın ardından açılan davada söz konusu sorundan "ancak bir hafta önce haberdar oldukları" ifade edilmiştir. Bu anlamda diğerlerinde olduğu gibi etik ilkelere uygun olmayan davranış formunun yanı sıra ahlaki açıdan büyük bir problemin olduğu da açıktır. 1996

9 PG&E'nin çevre üzerindeki yıkıcı etkileri yalnız heksavalen krom atığı ile ilişkili su kaynaklarının kirlenmesi ile sınırlı değildir. Şirketin tarihinde yaşanan pek çok doğal gaz patlaması ve orman yangını da endüstriyel üretimin çevre üzerindeki baskısına örnek gösterilebilir. Şirketin yangınlarla ilişkili açılan pek çok davada "cezaî ihmalden suçlu bulunduğu" bilinmektedir ve ihmal nedeniyle yaşanan yangınların çevre üzerindeki asıl yıkıcılığı küresel karbondioksit emisyonlarını atmosfere çekerek "doğal bir karbon tutucu" işlevi gören ormanların bu işlevlerinin kaybedilmesi ve dahası yangın sırasında salınan duman nedeniyle yakaladıkları karbondioksit miktarından çok daha fazlasının atmosfere ulaşmasına neden olmasındır (Allday & Li, 2019).

10 Bu kanıtlardan biri, 1965 yılında şirketin istasyon şefinin tesisin yakınındaki bir evde yaşayan ve sudaki yeşil tortulardan şikayet eden yaşlı bir adamın evini ziyaret etmesi ve yakın zamanda bir kuyudan yeşilimsi su çekerek suda yüksek seviyelerde krom keşfetmesine karşın söz konusu adama PG&E'nin bununla hiçbir ilgisi olmadığını belirtmesidir. Ancak söz konusu adamın 1974 yılında mide kanserinden öldüğü kayıtlara geçmiştir (Heath, 2013).

yılında şirkete açılan dava kazanılmış olsa da “kromat sorunu” ne yazık ki bugün dahi çözülebilmemiş değildir ve davanın ardından yaşanan süreç geçmişte büyük petrol şirketleri ya da diğer endüstrilerin inkar stratejileri ya da dikkat dağıtma girişimlerinde olduğu gibi pek çok tartışmayı beraberinde getirmiştir. Heath’ın da tanımladığı gibi (2013); “tartışmadaki en güçlü seslerden bazıları, sonuçta çıkarı olan şirketlerdir” -geçmişte BP, Shell, Total Energies gibi petrol şirketlerinin başlangıçta inkar yöntemleri, devam eden süreçte yeşil aklama stratejileri ya da faaliyetlerini etik ihlaller üzerinden sürdüren pek çok şirkette olduğu gibi bu örnekte de ekonomik kazanç uğruna salt doğanın sömürüsü ile sınırlı kalınmamış, insan yaşamı görmezden gelinen bir meta haline getirilmiştir. Diğer pek çok örnekte de tarihin bize hatırlattığı gibi PG&E şirketi “düzenleyicileri kimyasal bileşiğin güvenli olduğuna ikna etmek için” sözde-bilim insanları ile birlikte çalışmış, bu kişilerin yanlı araştırmalarını bilimsel gerçekler olan lanse etmiş ve Heath’in ifadesiyle (2013) Brokovich’in tetiklediği dava “kurumsal bilim manipülasyonu hakkında ilgi çekici bir hikayenin yalnızca başlangıcı” olmuştur. Bu noktada başlayan hikaye, söz konusu olayın etik açıdan sorunlu başka bir cephesini açığa çıkarmaktadır; Thomas E. Mann’ın -petrol endüstrisi ile bilimsel gerçekler arasındaki şekil değiştirmiş psikolojik savaşı anlattığı- *The New Climate War [Yeni İklim Savaşı]* (2022) isimli kitabında vurguladığı iklim inkarcılığının başka bir boyutu olan “krom inkarcılığı”. Geçmişte petrol endüstrisinin “petrol akışını ve fosil yakıt kullanımının devamını sağlarken aldatma, dikkat dağıtma ve oyalamaya dayalı çok yönlü saldırılarının” bir benzeri PG&E örneğinde de açık bir şekilde görülmektedir (Mann, 2022: 13).

Söz konusu inkar ve aldatma stratejilerini tanımlamak için şirketin gizli belgelerine ulaşmaya ya da ayrıntılarda gizlenmiş olan ipuçlarının peşine düşmeye gerek yoktur; Çevre Koruma Ajansı’nın bulgularını manipüle etmek için, kimya endüstrisinin “ana ticaret grubu ve lobicisi olan” Amerikan Kimya Konseyi’nin, -düzenleyici eylemi geciktirmeye yönelik kötü bir geçmişe sahip Mark Harris ve Deborah Proctor gibi- “kromu kansere bağlayan araştırma sonuçları hakkında şüphe uyandırma konusunda deneyimli” bilim insanlarına sahip olan Teksas merkezli ToxStrategies Inc.’i işe alması bu stratejinin somut bir örneğidir. İkilinin; 1996 yılında “kroma maruz kalan işçilerin beklenenden daha yüksek akciğer kanserine yakalandığını gösteren onlarca yıllık araştırmaya rağmen” İş Sağlığı ve Güvenliği İdaresi’nin havadaki krom için daha katı kurallar koymasını 2006 yılına kadar ertelemeyi başardığı, “krom-6 ile kirlenmiş su içen Çinli köylülerin mide kanserine yakalanma oranlarının normalden yüksek olduğunu” yazan 1987 tarihli bir çalışmanın yazarına ChemRisk (arka planda PG&E) tarafından yapılan ödemenin ardından “kromun muhtemel suçlu olmadığı sonucuna

varan” yeni halinin revize edilmesine yardım ettiği (bu revizenin Kaliforniya sağlık yetkililerini “krom için yeni içme suyu standartlarını ertelemeye ikna ettiği” bilinmektedir) ve bilimsel bir panelin bulgularını etkileyerek “krom içmenin kansere neden olduğuna inanmak için bilimsel bir temel olmadığı” sonucuna varılmasına yol açtığı bilinmektedir (Heath, 2013). Öte yandan ToxStrategies Inc. gibi bilimsel bilgiyi manipüle etme ve düzenleyicileri yönlendirme gibi konularda uzmanlaşmış -geçmişte BP için de çalıştığı bilinen- ChemRisk firmasının da yine PG&E’nin dava sürecinde işe aldığı şirketler arasında yer aldığı, “tükürük ve mide asidinin en azından herhangi bir insanın içebileceği seviyelerde toksik kromu zararsız hale getirdiği” gibi sözde bilimsel kanıtları savunan George Washington University’den Steven Patierno ve ChemRisk’in CEO’su Dennis Paustenbach gibi sözde bilim insanlarının da şirketin para ile kiraladığı araştırmacılardan olduğu kayıtlara geçmiştir (Heath, 2013).

Görsel 1. Steven Söderberg (Yön.), Erin Brockovich (2000). Brockovich rolünde Julia Roberts, PG&E’nin bölge sakinlerinin hastalanmasına neden olan rolünü araştırırken şirkete ait arazi üzerindeki su kaynaklarından örnek toplarken

Belirtildiği gibi dava sürecinde PG&E’nin uyguladığı bu taktik ve söz konusu lobi faaliyetlerinin tarihi aslında yeni değildir; geçmişte yasal mevzuatın dışında hareket eden ve bununla yüzleşmek durumunda kaldığında önce inkar eden ancak bilimsel kanıtlar meseleyi inkar edilemeyecek hale getirdiğinde çarpıtma yöntemini kullanarak dikkat dağıtma yolunu seçen pek çok şirket ya da endüstrinin olduğu bilinmektedir. Örneğin 1950’lerde ortaya çıkan iklim inkarcıları, 1960-70’lere kadar “iklim değişikliğinin hayal ürünü olduğuna dair” yukarıda örneklendirildiği gibi sözde/sahte-bilimsel

kanıtlarla toplumun algısını yönetmeye çalışmış, tarihin bir noktasında bilimsel araştırmalar iklim değişikliğinin inkar edilemeyecek bir olgu olduğunu kanıtladığında bu kez inkarcılık aldatmaca şeklinde yeni bir forma dönüşerek, krizin insan kaynaklı (antropojenik) olmadığına ilişkin yeni bir lobi faaliyetine geçiş yapmıştır. Büyük petrol şirketleri, sözde-bilim insanları, gazeteciler (yanlış yönlendirme bakımından sahte bilimsel kanıtları kamuoyu ile paylaşma aşamasında basın yayın organlarının da rolü büyük olmuştur) ve dahası hükümet çalışanlarından oluşan lobi grupları (yukarıdaki örnekte ChemRisk ve ToxStrategies Inc. gibi şirketler ile bu şirketler tarafından fonlanan araştırmacı ve akademisyenler örneğinde görüldüğü üzere) iklim değişikliğinin nedenlerine ilişkin bilimsel bilginin gerçekliğinin çarpıtılması için savunucusu oldukları şirketler üzerinden para kazanmıştır. Bu noktada yukarıda örneklendirilen fosil yakıt endüstrisinin iklim değişikliği üzerindeki etkisini gizlemeye çalışan lobi gruplarında olduğu gibi, PG&E'nin de heksavalen krom atığının yeraltı suyunu kirlettiğine dair kanıtları başlangıçta görmezden gelmeyi ve gizlemeyi tercih ettiği, ardından krom-6'nın insan sağlığı üzerindeki etkilerine ilişkin bilimsel araştırmalar birbiri ardına yürütülmeye başlandığında, bu kez verileri çarpıtma yolunu izlediği görülür ki Mann'in de vurguladığı gibi; “insanlığı ve diğer yaşam şekillerini tehdit edecek şekilde, üstelik sadece bazı devasa şirketler rekor karlar elde etmeyi sürdürebilsin diye bu koşulları bilerek değiştirmeye devam etmek, yalnızca kabul edilemez ve etik dışı bir davranış değil, insan uygarlığının tarihindeki en ahlaksız hareket olurdu: sadece insanlığa karşı değil, gezegenimize karşı işlenen bir suç” (2022: 19).

Görsel 2. Steven Söderberg (Yön.), Erin Brockovich (2000). Brockovich rolünde Julia Roberts, PG&E'nin bölge sakinlerinin hastalanmasına neden olan rolünü araştırırken şirkete ait arazi üzerindeki su kaynaklarından örnek toplarken

Filmde ele alınan bu sorunlar ışığında yönetmenliğini Steven Soderbergh'in üstlendiği 2000 yapımı Erin Brockovich filmi tematik unsurlar, karakter yapısı ve ilişkileri, görsel ve teknik açıdan ayırt ediciliği, anlatı yapısı, sosyokültürel-tarihsel bağlam ve psikolojik etki gibi bağlamlarda analiz edilerek, nesnel gerçekliğin sinematografik anlatıma dönüşümünde hikayenin kazandığı yan anlam ve kültürel temsiller görsel anlatı ve sinematik unsurlar açısından değerlendirildiğinde; her ne kadar filmin ana konusu, yukarıda tanımlanmış olan etik ihlal ve çevre suçu doğrultusunda yaşanmış gerçek bir ceza davasına odaklansa da aktarılan ana temanın yanı sıra karakterlerin kişisel yaşamlarındaki mücadelelerin arka planda feminizmin ideolojik yapısına da doğrudan göndermede bulunduğu görülmektedir. Kökleri 18. yüzyılın sonlarında Avrupa'da ortaya çıkan kadın hakları hareketine dayanan feminizm, eşitlik ilkesi temelinde cinsiyetler arasındaki politik, ekonomik, sosyal ve kişisel eşitsizliğin karşısında yer alarak cinsiyet kalıplarına karşı mücadele eden, toplumsal eşitliğin sağlanmasını amaçlayan ideolojik bir yaklaşımdır (Mendus, 2005; Hawkesworth, 2006). Feminist hareketin tarihi literatürde farklı tarihsel süreçler ve ideolojik amaçları kapsayan dönemlere ayrılmıştır; birinci dalga feminizm, 19. ve 20. yüzyılın başlarındaki "süfrajetler" olarak da bilinen kadınların oy kullanma hakkını savunanlar tarafından yürütülen "fili eşitsizlikler yerine kadınların siyasi iktidardaki katılım mücadelesine" odaklanan feminist hareketleri kapsarken, ikinci dalga feminizm, 1960'ların sonlarında ortaya çıkarak tüm dünyada büyük sosyal ve politik değişimlerin yaşanmasına aracılık eden "kadın kurtuluş hareketini" tanımlamaktadır. Erin Brokovich filminin de zamansal arka planını oluşturan üçüncü dalga feminizm ise 1990'larda ortaya çıkan kadınlarda çeşitlilik ve bireyselleşimi benimseyen feminist harekettir. Bu noktada elbette filmin ana karakteri olan Brokovich'in üçüncü dalgadan ziyade ikinci dalga feminizmin temel ideolojik söylemine yakın durduğunu tanımlamak önemlidir; her ne kadar bireyselleşim temelinde özgür eylemi savunan bir karakter olarak betimleniyor olsa da esas olarak gerek sosyal rollerde gerekse meslek yaşamında toplumsal kabullere başkaldıran bir kişi olarak aktarılır. Bu anlamda ana karakterin giyim tarzı, davranış kalıpları, konuşma formu gibi göstergeler bireyselleşimin karşılığı olarak izleyiciye aktarılsa da boşanmış ve üç çocuk annesi bir kadın olarak bir hukuk firmasında işe alınması ve hukuk diplomasına sahip olmasa da büyük bir ceza davasının davacılar adına kazanılmasını sağlaması ikinci dalga feminizmin başlattığı toplumsal hareketin savunduğu ideolojinin açık bir karşılığıdır.

Görsel 3. Steven Söderberg (Yön.), Erin Brockovich (2000). Brockovich rolünde Julia Roberts, üç çocuk annesi boşanmış bir kadın olarak yaşam mücadelesi veren bir karakteri temsil etmektedir

Öte yandan geçirdiği bir araba kazası sonrasında açtığı davada Brokovich'i temsil eden avukat Ed Masry ile olan ilişkisi de feminist değerler ve anlatı boyunca değişen karakter çözümlenmeleri açısından ele alınması gereken diğer bir unsurdur. Başlangıçta avukatın davayı kaybetmesi ve Brokovich'in telefonlarını yanıtızsız bırakmasıyla gerilimli bir ilişki olarak başlayan ikisi arasındaki diyalog, giderek Masry'nin Brokovich'e hak ettiği saygıyı gösteren bir karaktere dönüşmesine giden zemini hazırlayan olaylar dizisine yerini bırakır. Bir Kaliforniya hukuk firmasında büro işinde çalışmak için Masry'i ikna ettikten sonra ilk görevi milyar dolarlık bir gayrimenkul davasının kaydını tutmak olan Brokovich, dosyada yer alan sağlık ödemelerine dair bazı belgelerden şüphelenir ve başta satın alım sürecinin gerçekleştirileceği Donna Jensen ve ailesi olmak üzere Hinkley kasabası sakinleri ile görüşmelere başlar. Yüzlerce hasta aile ile yaptığı görüşmeler onu en sonunda PG&E şirketinin örtbas etmeye çalıştığı krom-6 kirliliğine dair verilere ulaştırır ve bütün bu olaylar dizisi şirketin kirliliğe dair gizlediği gerçeklerin ortaya çıkmasına ve yukarıda tanımlanan ceza davasının açılmasına giden araştırma sürecini başlatır.

Görsel 4. Steven Söderberg (Yön.), Erin Brockovich (2000). Sekreter rolünde Erin Brokovich (Julia Roberts) ve hukuk bürosu sahibi rolünde Ed Masry (Albert Finney)

Karakterler arasındaki çatışma ve uyum dinamikleri açısından ikilinin birbirleriyle etkileşimi filmin sonunda Masry'nin Brokovich'e talep ettiği ikramiyenin çok üzerinde bir ödeme yaptığına dair bir çek vermesi ile sonlanır. Aydoğdu (2024) Erin Brokovich'e ilişkin gerçekleştirdiği değerlendirmesinde, ana karakterin anlatı boyunca değişen kişilik yapısı ve psikolojik durumunu “bireyin toplumla kurduğu sağlıklı iletişimin ruhsal yaşamını iyileştirdiğini” ve “her bireyde bulunan aşağılık ve üstünlük duygularının, toplumla kurduğu ilişki düzeyinde dengelenebileceğini” öne süren Alfred Adler'in kurucusu olduğu Bireysel Psikoloji Ekolü bağlamında incelemiş, Brokovich'in adaletin sağlanması adına verdiği mücadelenin onu ve çevresindeki diğer kişileri değiştirdiği gibi, toplumsallık duygusunun çevresindeki insanlarla olduğu kadar kendisiyle de olan diyalogu geliştirdiği tanımlanmıştır (2024: 162-163). Masry ve Brokovich arasındaki ilişkinin hikaye boyunca değişiminin bu yaklaşımı destekler nitelikte olduğu açıktır. Filmin senaryo yazarı Susanna Grant, hikayeyi sinemaya uyarlarken, filmin yalnız bir yolsuzluk hikayesi olmasını istemediğini, bu nedenle ana karakterin “gezvelikliğini” vurgulamasının yanında senaryoyu Brokovich ve Masry etrafında şekillendirdiğini belirtmiş, “izleyicilerin anlamasını, takdir etmesini ve gerçekten sindirmesini istediğim çok fazla karmaşık bilgi olduğunu anladım ve hikayenin omurgasının bilgilendirici bir omurga yerine duygusal bir omurga olmasını istedim” sözlerini dile getirmiştir. Açıklamasının devamında Grant, senaryoyu bu nedenle Erin ve Ed'in (Brokovich ve Masry) ilişkisi etrafında yapılandırıldığını belirterek “yapısal olarak bu bir

aşk hikayesi. Açıkçası romantik bir aşk değil, ancak kişilerarası bir aşk hikayesi. Bana en fazla özgürlüğü bu verecekti” ifadelerine yer vermiştir (Jacobs, 2020). Gerçekten de bu iki karakter arasındaki ilişki filmin başından sonuna kadar sürekli bir değişim halinde, inişli çıkışlı dinamik bir formda izleyiciye aktarılmış ve belirtildiği gibi en sonunda ikilinin birbirlerinin gerçek değerini anladığı bir sahne ile kapanış yapmıştır (gerçek hayatta da Brokovich’in uzun bir süre daha söz konusu hukuk firmasında [Masry & Vitoe hukuk firması] Edward Louis Masry için çalışmaya devam ettiği bilinmektedir). Bununla birlikte Grant’ın senaryoyu hazırlarken olayları ve karakterleri doğru yapılandırmak için Brokovich ve çocuklarını gerçek hayatta gözlemediği, duruşma tutanaklarını ve Hinkley su kurulu kayıtlarını incelediği ve Brokovich’in soruşturma sırasında tuttuğu kayıtları analiz ettiği bilinmektedir (Welkos, 2000).

Görsel 5. Steven Söderberg (Yön.), Erin Brockovich (2000). Brokovich rolünde Julia Roberts, Hinkley, Kaliforniya kasabasının sakinlerinden olan Donna Jensen (Marg Helgenberger) ile PG&E'nin satın alım talebi üzerine görüşürken

Erin Brockovich bir “kurumsal yolsuzluk” filmidir şüphesiz ancak yine de hikaye yalnız bununla sınırlı değildir. Kadın karakterin başkaldıran, kendi ayakları üzerinde duran, hukuk eğitimi olmamasına karşın milyarlarca dolarlık bir yolsuzluğu ortaya çıkaran, kendine güvenen ve bu güveni bedensel özgürlüğü ile izleyiciye aktaran, aynı zamanda hukuk alanının geleneksel katı normlarının dışında vücut hatlarını ve kadınlığını ön plana çıkaran giyimi ile kendi duruşunu belirleyen bir kişilik olarak aktarılması belirtildiği gibi feminist anlatının da ötesinde psikolojik sorgulamaları da beraberinde getirir. Yönetmen Soderbergh filmin arka planındaki hikayenin

de baş rol oyuncusu Brokovich hakkında “insan boyutunda kahramanlar bulmak nadirdir. Ben sadece onun ve Ed [Masry] ile olan ilişkisinin ve bunun belirli fedakarlıklar yapan ve belirli ilkeler etrafında dönen insanların bir nutuk olmadan anlatıldığı bir hikaye olması gerçeğinin büyüüne kapıldım” sözlerini dile getirmiştir (Welkos, 2000). Yine salt filmin hikayesi değil, gerçek hayatta olayın tüm gerçekliğinin de mücadelenin destansı rolünün önemine vurgu yaptığı görülür; mesele Brokovich’in hukuk eğitimi alıp almaması, çocuklu bir anne olup olmaması ya da mesleğine uygun bir giyim tarzına sahip olmayışı değildir. Asıl mesele inandığı ahlaki değerler yüzünden sonuna kadar mücadelesini -erkek egemen bir toplumda bunu cinselliğini öne çıkartarak yapıyor olsa dahi- sürdürmesidir. Elbette burada Brokovich’in kadınlığını öne çıkarması pornografik bir anlatıma dönüşmez, ana karakterin kendine olan güveninin bir yansımasıdır ve bunu kimi zaman -Hinkley su kurulu kayıtlarına ulaşma sahnesinde olduğu gibi- kendine karşı bir avantaja dönüştürür. Öte yandan her ne kadar kendi bedensel çekiciliğinin farkında olan bir imaj çizse de senaryoda bunun karakterin kişiliğinin önüne geçmesine izin verilmemiştir; Masry ile olan diyaloglarındaki küfürbazlığı, yan komşusunun yemek davetine çocuklarının ve eşlerinin sayılarıyla yanıt verişindeki hazır-cevaplığı, PG&E tesisindeki su kuyularından örnek toplarken ve Hinkley sakinleri ile röportaj yaparken ıslanan ayakları, çamura bulanmış bedeni ile asıl önemli olanın fiziksel gücünün ötesindeki hırsı ve adalet anlayışı olduğu aktarılır izleyiciye. Gerçek hayatta da Brokovich’in filmde gösterildiği gibi tutkularının ve değerlerinin peşinden sonuna kadar giden bir karakter olduğu bilinmektedir. Davayla ilgilendiği döneme dair yapmış olduğu bir röportajda kendisine “sen doktor, avukat ya da bilim adamı değilsin. Bekar bir annesin” dediğini hatırlayan Brokovich’in “Ne? Bir insan olup da sana gördüğüm bir şeyin doğru olmadığını söyleyebilmek için bunlardan herhangi biri olmam gerektiğini nereden çıkarıyorsun?” sözlerini dile getirdiği kayıtlara geçmiştir ki söz konusu diyalog gerek 1990’ların toplumsal önyargılarına gerekse ana karakterin ideolojik bakış açısı ve mücadele ruhuna dair önemli bir anlatıdır (Brokovich, 2020). Brokovich Report isimli internet kaynağında “hiçbirimizin en değerli kaynağımız olan çevreyi korumak için bir doktora derecesine, hukuk derecesine veya siyasi nüfuza ihtiyacı yok. Yasaların daha iyi uygulanması için mücadele etmek, yeni mevzuatlar için baskı yapmak ve sesimiz duyulana kadar belediye binalarımıza saldırmak için birlikte gücümüz var” sözlerini dile getiren Erin Brokovich’in -filmdeki güçlü ve inatçı karakter yapısında betimlendiği gibi- aslında aktivist bir söyleme sahip olduğunu tanımlamak mümkündür, öyle görünüyor ki gerçek yaşamda halihazırda bir çevre aktivistidir ve dünyanın onun gibi insanların varlığına ihtiyacı olduğu da kaçınılmaz bir gerçektir (Brokovich, 2024).

Sonuç

Steven Soderbergh'in yönetmenliğini yaptığı Erin Brokovich filmi, konu aldığı hikayenin kurgulanışının yanı sıra gündeme getirdiği çevre felaketinin kapsamı ve farkındalığı açısından da etkisi hala devam eden önemli sinematografik yapımlar arasındadır. Günümüzde çevre felaketlerinin büyük bir bölümü, kurumsal endüstriyel üretim tesislerinin ihmalleri ve ekonomik çıkarlarını gerek doğadan gerek temel insani değerler ile etik ilkelerden öncelikli konuma yerleştirmelerinden kaynaklanmaktadır. Filmin konusunu oluşturan Pasifik Gaz ve Elektrik Şirketi'nin zehirli heksavalen krom atığını (altı değerlikli krom) -sızıntının farkında olmasına karşın- yıllarca bölgeye akıtması, bunun yeraltı sularına karışarak bölge halkının ciddi sağlık sorunları yaşamasına neden olması ve şirketin yetkilileri haberdar etmek ya da önlem almak yerine mevcut üretim faaliyetini sürdürmek ve olayı örtbas etmek adına sızıntının etkilediği mülkleri satın almaya çalışması, endüstriyel üretimin çevresel çıktılarına ilişkin etik ihlalin en somut kanıtlarındadır. İnsanlık tarihi boyunca doğanın sömürülmesinin yanı sıra PG&E şirketinin ekonomik çıkar politikalarına ilişkin söz konusu davranış formunun sayısız örneğine tanıklık edilebilir. Bu örnekler dünyanın neresinde yaşanırsa yaşansın gerçekleşme nedenleri benzerdir ve sonuçları büyük çevre felaketlerini beraberinde getirmesinin yanında insan sağlığı üzerinde büyük bir tehdit unsuru olarak tarihe geçmiştir. Bu olayların ardından yaşanan hukuki süreçler mağdurlar adına büyük tazminat davaları ile sonuçlansa da yeri doldurulamaz kayıplar yaşanmış, dahası çevre tahribatının giderilmesi kimi zaman kısmen mümkün olmuş, doğanın kendisini onarması uzun yıllar almıştır. Bununla birlikte söz konusu şirketlerin sebep oldukları yıkımı örtbas etme girişimleri, yürüttükleri lobi faaliyetleri, sundukları sözde-bilimsel kanıtlar ve bilimsel araştırmalara müdahale çabaları politik eylemin geciktirilmesinde kısmen işe yarasa da insanlığa ve gezegene karşı işledikleri suçun bedeli hemen her koşulda ödenmiş, kimi ihmaller sorumlulara ilişkin cezai yaptırımları beraberinde getirmiştir.

Öte yandan insanlık tarihindeki çevresel kirliliğe neden olan ve insan yaşamını tehdit eden pek çok çevre felaketinin sinematik anlatıya yansıdığı da görülür. Çevresel yıkıma odaklanan pek çok kurgu, yaşanmış olaylara dayanan anlatı ya da belgesel-sinema örneği ekosistem kayıpları, küresel ısınmaya neden olan faktörler, antropojenik iklim değişikliğinin nedenleri ve çıktıları, farklı endüstrilerin çevresel etkileri, sürdürülebilirliğin gerekliliği, tarımsal üretimin geleceği, enerji altyapısındaki değişimin kaçınılmazlığı, atık bertaraf alanlarının yetersizliği ve bunun ekosistemler üzerindeki baskısı gibi insan-doğa ilişkisinin farklı boyutlarını ele almış, bu filmlerin kamuoyunda farkındalık oluşturmak adına önemli katkıları olmuştur. Yine

Rachel Carson gibi yazarların pestisit kullanımının doğa üzerindeki yıkıcı etkisine odaklanan araştırmaları, Al Gore gibi yazarların dünyanın tükenme noktasında olduğunu haber veren eserleri politik anlamda önemli adımların atılmasını sağlamış, Michael E. Mann gibi yazarların iklim değişikliğinden sorumlu endüstrilerin ve çevresel yıkıma neden olan şirketlerin kendilerini aklama stratejileri ve lobi faaliyetlerini açığa çıkarması kapitalist üretim-tüketim mekanizmasının çarpık ilişkilerinin arka planını ve insanın ahlaki değerlerden yoksun ilkel dürtülerinin sonuçlarını ortaya koymuştur.

Hikaye aynı zamanda Brokovich karakterinin güçlü kadın temsili üzerinden feminist estetiğin de görsel hikaye anlatımı ile bütünleşmesinin önemli bir örneği olarak kabul edilebilir. 2018 yapımı *Woman at War* filminde olduğu gibi çevre aktivizmi kadın kahramanın yalnız mücadelesi üzerinden dramatize edilmiş, toplumsal cinsiyet kalıplarından sınıf ayrımına, sağlık sisteminden mesleki normlara kadar pek çok ideolojik görüş arka planda eleştiri nesnesi haline getirilmiştir. Bununla birlikte çevresel adalet ve sosyal adalet konuları da filmin odak noktaları arasında yer almıştır; görüldüğü gibi olay örgüsü ana karakterin çevre hakkı mücadelesi etrafında gelişmiştir.

Kaynakça

- Acar, B. Ç ve Acar, M. B. (2022). "Kimyasal Yöntemlerle Atık Sulardan Ağır Metal Giderimi". *GÜFFD*, 3(1): 1-13.
- Adelana, S. M. (2014). *Groundwater: Hydrogeochemistry Environmental Impacts and Management Practices*. Nova Science Publishers, Inc.
- Ahmadi, A.; Foroutan, R.; Esmacili, H. & Tamjidi, S. (2020). "The Role of Bentonite Clay and Bentonite Clay at MnFe₂O₄ Composite and Their Physico-Chemical Properties on the Removal of Cr(III) and Cr(VI) from Aqueous Media". *Environmental Science and Pollution Research*, 27, 14044-14057.
- Alecci, S. (2021). "As a poisoned town sought justice, top chemical giant executive moved millions to tax havens". *International Consortium of Investigative Journalists*, October 5, 2021, <https://www.icij.org/investigations/pandora-papers/solvay-italy-new-jerey-chemical-plants-offshore/>
- Allday, E. & Li, R. (2019). "PG&E faced new scrutiny: Role in wildfires: Many workers spotted Butte County blaze early". *San Francisco Chronicle*, January 1, 2019, p. A1.
- Aydoğdu, Y. (2024). "Film Değerlendirmesi: Çevreci Halk Kahramanı Erin Brockovich". *Düşünce Dergisi*, 2024(20): 160-166.
- Banks, S. (2003). "The Erin Brockovitch Effect: How Media Shapes Toxics Policy". *Environmental Law and Policy Journal*, 26(2): 219-251.
- Brokovich, E. (2020). "Erin Brokovich'ten mesaj var". *Altyazı*, 18 Mart 2020, <https://altyazi.net/haberler/erin-brockovichten-mesaj-var/>
- Brokovich, E. (2024). "About the Brokovich Report". *Brokovich Report*, <https://www.thebrokovichreport.com/about>
- Brown, A. (2014). *Güncel Sanat ve Ekoloji*. İstanbul: Akbank Sanat Yayınları.
- Colten, C. E. & Skinner, P. N. (1996). *The Road to Love Canal: Managing Industrial Waste Before EPA*. Austin, TX: University of Texas Press.
- Demirkan, T. (2010). "Kızıl Nehir Tuna yolunda". *BBC*, 5 Ekim 2010, https://www.bbc.com/turkce/haberler/2010/10/101005_hungary_poisoning
- Denchak, M. (2019). "Fracking 101". *NRDC*, April 19, 2019, <https://www.nrdc.org/stories/fracking-101#what-is>
- Denchak, M. (2023). "Water pollution: Everything yo need to know". *NRDC*, January 11, 2023, <https://www.nrdc.org/stories/water-pollution-everything-you-need-know#whatis>
- Eckenfelder, W. W. (2000). *Kirk-Othmer Encyclopedia of Chemical Technology*. John Wiley & Sons.
- Eryılmaz, Ç. (2017). "Çevre Söylemlerine Göre Çevre Konulu Filmlerin Analizi". *Bilgi* (34): 117-147.

- Fuller, R.; Landrigan, P. J.; Balakrishnan, K. et al. (2022). "Pollution and Health: A Progress Update". *The Lancet Planetary Health*, 6(6): 535-547.
- Glaberson, W. (1990). "Love CanalÇ Suit focuses on records from 1940's". *The New York Times*, October 22, 1990, <https://www.nytimes.com/1990/10/22/nyregion/love-canal-suit-focuses-on-records-from-1940-s.html>
- Glausiusz, J. (2007). "Better Planet: Can a Maligned Pesticide Save Lives?". *Discover Magazine*, p.34.
- Gore, A. (2008). *Tükenen Dünya* (Çev. Üstüntaş, N.). İstanbul: Siren Yayınları.
- Hamdy, M. K. & Noyes, O. R. (1975). "Formation of Methyl Mercury by Bacteri". *Appl. Microbiol.* 30(3): 424-432.
- Hawkesworth, M. E. (2006). *Globalization & Feminist Activism* (Second Edition). Rowman & Littlefield.
- Heath, D. (2013). "How industry scientists stalled action on carcinogen". *Center for Public Integrity*, March 13, 2013, <https://publicintegrity.org/environment/how-industry-scientists-stalled-action-on-carcinogen/>
- Heath, D. (2013). "How industry scientists stalled action on carcinogen". *The Center for Public Integrity*, March 13, 2013, <https://publicintegrity.org/environment/how-industry-scientists-stalled-action-on-carcinogen/>
- Jacobs, M. (2020). "How Erin Brockovich became one of the most rewatchable movies ever made". *Huffpost*, March 15, 2020, https://www.huffpost.com/entry/erin-brockovich-julia-roberts-susannah-grant_n_5e6ba01ec5b6bd8156f6467c
- Kennedy, M. (2016). "Lead-laced water in Flint: A step by step look at the makings of a crisis". *NPR*, April, 20, 2016, <https://www.npr.org/sections/thetwo-way/2016/04/20/465545378/lead-laced-water-in-flint-a-step-by-step-look-at-the-makings-of-a-crisis>
- Lim, J.T.; Tan, Y.Q.; Valeri, L. et al. (2019). "Association Between Serum Heavy Metals and Prostate Cancer Risk – A Multiple Metal Analysis". *Environment International*, 132, 105-109.
- Mann, M. E. (2022). *Yeni İklim Savaşı, Gezeganimizi Geri Alma Mücadelesi*. İstanbul: Şıra Yayınları.
- Mazzer, D. (2014). "State Adoption of a Hexavalent Chromium MCL". *California Department of Public Health Memorandum*, June 20, 2014, p. 1-3.
- Meiners, J. (2020). "Ten yeras later, BP oil spill continues to harm wildlife-especially dolphins". *National Geographic*, April 17, 2020, <https://www.nationalgeographic.com/animals/article/how-is-wildlife-doing-now--ten-years-after-the-deepwater-horizon>
- Mendus, S. (2005). "Feminism" in *The Oxford Companion to Philosophy* (Ed. Honderich, T.). Oxford University Press.

- Newman, R. S. (2016). *Love Canal: A Toxic History from Colonial Times to the Present*. New York, NY: Oxford University Press.
- Schaffner, M.; Bader, H. & Scheidegger, R. (2009). "Modeling the Contribution of Point Sources and Non-point Sources to Thachin River Water Pollution". *Science of the Total Environment*. 407(17): 4902-4915.
- Subaşı, S. (2021). "İnsan elinden çıkan büyük felaketler". *Lacivert*, 30 Eylül 2021, <https://www.lacivertdergi.com/gundem/2021/09/30/insan-elinden-cikan-buyuk-felaketler>
- Tokdil, E. (2022). "İlişkisel Estetik Bağlamında Ekolojik Sorunlar ve Çağdaş Sanatın Çözüm Arayışları". III. *Uluslararası Sürdürülebilir Gelişme Çerçevesinde "Dağ ve Ekoloji" Kongresi*, Tam Metin Bildiri Kitabı.
- UHİM (2017). "Çevre" (s. 50) *Dünya Hak İhlalleri Raporu 2016* içinde. İstanbul: Uluslararası Hak İhlalleri İzleme Merkezi.
- Verhovek, S. H. (1988). "After 10 years, the trauma of Love Canal continues". *The New York Times*, August 5, 1988, <https://www.nytimes.com/1988/08/05/nyregion/after-10-years-the-trauma-of-love-canal-continues.html>
- Von Sperling, M. (2007). "Wastewater Characteristics, Treatment and Disposal". *Water Intelligent Online. Biological Wastewater Treatment Series*. Volume 6, IWA Publishing.
- Welkos, R. W. (2000). "Digging fort he truth". *Los Angeles Times*, March 12, 2000, <https://www.latimes.com/archives/la-xpm-2000-mar-12-ca-7856-story.html>

